

Moestuiniëren met kinderen

[*Tips voor scholen*]

Het is wetenschappelijk aangetoond: moestuiniëren draagt bij aan een positieve houding van kinderen tegenover gezond voedsel. Het zelfgekweekte worteltje en radijsje wil je natuurlijk ook wel eens proeven! Tuinieren doe je met hoofd, hart en handen. Een geweldige belevenis voor de hele klas om het hele proces van zaaien tot oogsten tot een smakelijk einde te brengen!

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door het Programma Jong Leren Eten

Moestuiniëren met kinderen

Steeds minder kinderen komen in contact met moestuinen en hebben dus nooit gezien hoe de groente die je eet eigenlijk groeit. In een aantal (vooral grote) steden is dit probleem al 100 jaar geleden opgevallen. Daar zijn sindsdien grote schooltuincomplexen aangelegd, die begeleid worden door deskundige schooltuinmeesters en juffen. Mooi als je als school daar gebruik van kunt maken! In deze brochure staan tips hoe ook kinderen in gemeenten zonder zulke voorzieningen in schooltijd kunnen tuinieren.

Voor wie?

Hoewel moestuinen voor alle groepen interessant zijn, wordt het échte moestuiniëren (dus van zaaien tot oogsten) in het algemeen aanbevolen voor kinderen van groep 5/6 of groep 6/7. Je kunt er ook voor kiezen om de tuin zo in te richten dat hij voor alle groepen interessant is, zodat de kinderen er gedurende hun hele schooltijd regelmatig les krijgen.

In deze brochure:

- 1 Moestuiniëren in het lesprogramma
- 2 Waar kun je tuinieren?
- 3 Moestuiniëren op het schoolterrein
- 4 Wie kan helpen?
- 5 Welke groente kies je?
- 6 Materiaal en gereedschap
- 7 De bodem is de basis
- 8 Helpers en plagers
- 9 Van zaaien tot oogsten
- 10 De smaak te pakken?
- 11 Meer informatie

1] Moestuiniëren in het lesprogramma

Het mooiste is het als de moestuinlessen integraal deel uitmaken van het lesprogramma. Dan komt het er niet 'ook nog eens bij', maar worden de mogelijkheden volop benut. Groei, bloei en andere natuurprocessen liggen voor de hand, maar ook binnen rekenen en taal zijn veel mogelijkheden. Dankzij de dwarsverbanden blijft kennis beter hangen.

Rekenen: Oppervlakte en afstanden meten van allerlei groottes in de tuin, benodigde hoeveelheden zaad/plantjes, regenval in mm en liters (regenmeter).

Taal: Namen van gereedschappen, planten en dieren; uitdrukkingen zoals aardappels poten, bonen leggen en radijs zaaien, kinderboeken waar tuinen een rol in spelen, liedjes, gedichten.

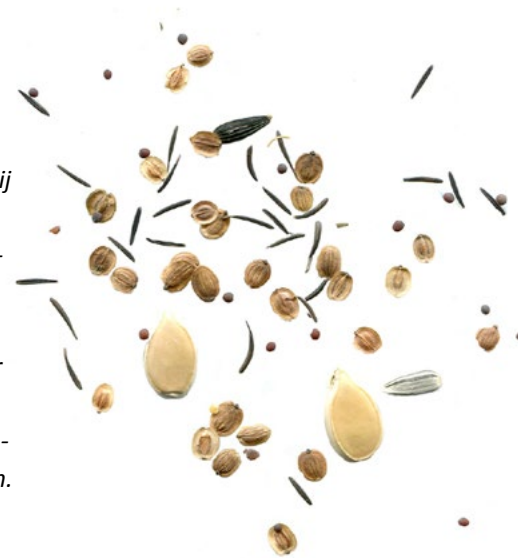
Wereldoriëntatie: Veel gewassen komen uit andere landen en werelddelen. Waar komt die oer-Hollandse aardappel eigenlijk vandaan?

Zintuigen trainen: Kijken, voelen (grond, diertjes, planten); horen (insecten, vogels); ruiken (kruiden, bloemen) en proeven natuurlijk.

Beweging: Alle spieren worden tijdens het tuinieren gebruikt!

Tips:

- Ontdek hoe verschillend zaden zijn, bijvoorbeeld met een zadenles. Gebruik hierbij zaden die ook in de moestuin gebruikt worden.
- Zaai de zaden vervolgens in de klas. Sommige ontwikkelen zich snel, andere langzaam. Elke kiemplant is anders!
- Onderzoek verschillende grondsoorten (leuke proefjes mogelijk).
- Ervaar dat oogsten het prettige resultaat is van veel werk (zaaien, planten, water geven, wieden en nog eens wieden).
- Volg de groei met foto's en tekeningen, zoals de zonnebloem die ver boven de kinderen uit groeit. Aardappelooft tellen, gewicht van pompoenen raden en wegen.
- Gebruik een regenmeter: 1 mm in de meter is 1 liter regen per m^2 (zie foto).

2] Waar kun je schooltuinieren?

Er zijn allerlei mogelijkheden om te tuinieren. Zoek een locatie die goed past bij jullie school. Denk daarbij aan de afstand van school naar tuin, de mogelijkheden voor praktische ondersteuning en pedagogische begeleiding, maar ook de sfeer.

Op het schoolwerktuincomplex

In een aantal, vaak grotere, plaatsen zijn educatieve tuinen waar onder schooltijd en met professionele begeleiding getuinierd wordt. Sommige gemeenten hebben jeugd- of kindertuinen, waar alleen in de vrije tijd getuinierd wordt. Je kunt informeren of je daar ook binnen schooltijd terecht kunt.

Bij een NME-centrum

Verspreid over Nederland zijn centra voor Natuur- en Milieueducatie (NME) actief. Hier kun je onder meer terecht voor leskisten en lesmateriaal. Sommige centra hebben ook schooltuinen. Zie [nme-gids](#)

In de buurtmoestuin

Buurtmoestuinen zijn de laatste jaren sterk in opkomst. Veel buurtmoestuinen vinden het leuk als een school uit de buurt komt tuinieren. Google 'buurtmoestuin' en de naam van je gemeente voor adressen.

Huur een volkstuin!

Volkstuinverenigingen vinden het vaak erg leuk als een schoolklas zich aanmeldt voor een volkstuin. Hun motto: Jong geleerd is oud gedaan! Soms helpen volkstuinders met raad en daad mee. Zie [volkstuin](#) (scrollen naar schoolbiologie en schooltuin).

Op de boerderij

Stichting Boerderijschool koppelt een school aan een agrarisch bedrijf. Een schoolklas kan op zo'n geselecteerde boerderij niet alleen tuinieren, maar ook kennismaken met andere delen van het bedrijf. Zie [boerderijschool](#) Via Boerderijeducatie Nederland kunnen scholen een bezoek brengen aan een groot aantal gecertificeerde bedrijven en daar een les volgen. Zie [boerderijeducatie](#)

Op of bij het eigen schoolterrein

Niet alle scholen hebben de ruimte om een moestuin aan te leggen op het eigen schoolterrein. Maar als dit wel het geval is, dan is in elk geval de afstand school – schoolmoestuin geen probleem meer! Op de komende bladzijden meer informatie over hoe je een moestuin op het eigen schoolterrein kunt realiseren.

Op de Boerderijschool

Moestuiniëren kan overal en op elke schaal

Weinig ruimte? Kweek aardappelen in een zak

Bij de school

Op een schooltuincomplex of NME-Centrum

Op een volkstuin

3] Moestuinieren op het schoolplein

Tuinieren bij school heeft het grote voordeel dat het dichtbij is. Zoek een rustige plek in de zon (minimaal 6 uur per dag), uit de loop van spelende kinderen (voetballen!). Let op dat er geen regenwater blijft staan en liefst met 'zwarte' grond. Een zonnige patio is misschien geschikt en ook minder kwetsbaar voor vandalisme.

Indeling

Je kunt kiezen voor kleine tuintjes (3 à 4 m²) met 1 of 2 kinderen. Met moestuinbakken kan dat nog minder zijn (1 m²). Traditioneel zijn rechthoekige bedjes, maar je kunt ook een cirkelvorm (tuintjes in taartpunten) of een tuin voor de hele groep maken. Individuele tuintjes verhogen het gevoel van 'eigenaarschap'. Kinderen voelen zich verantwoordelijk voor hun eigen tuin. Een tuin voor de hele groep is minder kwetsbaar, vaak soortenrijker en spannender. Meerjarige planten, zoals rabarber, aardbeien en fruitbomen kunnen makkelijker een plekje krijgen.

Bakken

Moestuinbakken zijn handig als de grond bij school niet geschikt is of bij ruimtegebrek. Ze kunnen als compleet bouw pakket geleverd worden maar je kun ze ook zelf (laten) timmeren, kies dan wel onbehandeld hout. De bakken zijn ingedeeld in vakken, per vak één gewas. Heel overzichtelijk! Met een verhoogde bak kunnen kinderen vanuit een rolstoel tuinieren. Zet bakken zo neer dat de kinderen overal goed bij kunnen, maak eventueel een smallere bak (60 cm).

Water

Vooral bakken zijn kwetsbaar voor uitdroging. Water geven is een belangrijke en leuke activiteit. Een buitenkraan, pomp of regenton scheelt veel geklieder in school.

Tips:

- Als er weinig ruimte is, kijk dan of er buiten het schoolterrein mogelijkheden zijn (een aangrenzend plantsoentje bijvoorbeeld). De gemeente is vaak bereid mee te denken.
- Maak de bedden niet te breed (max. ca. 80 cm), zodat de kinderen overal gemakkelijk bij kunnen. Zorg voor duidelijke paadjes, niet te smal en niet te breed.
- Deel de tuin (behalve de meerjarige planten) jaarlijks anders in, deze 'vruchtwisseling' zorgt voor minder plantenziekten.
- In een kasje kunnen warmteliefhebbers zoals tomaten, paprika's en pepers goed groeien.
- Reuzehandig is een voorbeeldtuintje, waar alle werkzaamheden gedemonstreerd kunnen worden.

4] Wie kan helpen?

Je kunt natuurlijk het geluk hebben dat één van teamleden een enthousiaste moestuinder is. Misschien zijn er ook (groot-)ouders met groene vingers die willen helpen. Fijn als er een vaste tuin-groep ontstaat, zodat niet alles neerkomt op een actieve ouder of leerkracht. Zorg wel voor een vast aanspreekpunt.

Moestuinhelp

Voor advies, lesmateriaal en vaak ook voor aanvullend materiaal kun je terecht bij het [NME-centrum](#) in je omgeving.

VELT (Vereniging Ecologische Leef- en Teeltwijze) is een specialist op het gebied van ecologisch moestuinieren en biedt onder meer begeleiding en lesideeën aan. <https://velt.be/handleiding-schoolmoestuin>

Landelijke ondersteuning, digitaal

Smaakmissie Moestuin

Digitaal lesprogramma. Bedoeld voor groep 1-4. Weinig ruimte nodig. Gratis lesprogramma. Kosten: plantjes en eventueel bakken.

De smakelijke moestuinen

Zeer compleet programma, speciaal ontwikkeld voor de kinderopvang.

De Makkelijke Moestuin

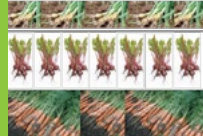

Gericht op iedereen die simpel met moestuinieren wil beginnen. Kinderen kunnen met enige begeleiding zelfstandig werken in hun Makkelijke Moestuin, m.b.v. app, website en kindermoestuinboek. Geleverd kunnen worden: houten bakken, grondmengsel, compost en verschillende zadenpakketten.

Onderzoekend tuinieren

De schooltuin als uitgangspunt voor concrete leerervaringen op het gebied van natuur, wetenschap en techniek. Lespakket inclusief zadenpakket, leerkrachthandboek, leerlingtuinboeken, startbegeleiding.

Moesie de MoestuinCoach

Project van kenniscentrum De Cruydhof te Tricht. Mini- en maximoestuinen 'voor kinderen en voor grote mensen'. 10 verschillende soorten zaden, instructie per e-book.

	Zonnebloem				
	Ereoi rucola, daarna zinnia				
	goudsbloem				
	Zaaiappels				
	60 lente ui				
	Bietjes				
	Peen (wortel)				
	Ereoi ui, daarna sperzieboon				
	kropsla		bietboek		kropsla
	munt		viooltje		basilicum

5] Welke groente kies je?

Om de moestuin tot een succes te maken moet je aan allerlei dingen denken. Het weer heb je niet in de hand maar de keuze van de gewassen wel. Als je veel verschillende soorten kweekt is er altijd wel iets dat het goed doet.

Succesnummers:

- Soorten die onder (bijna) alle omstandigheden goed groeien en tegen een stootje kunnen. Klassiekers zijn: worteltjes, sla, uien, bietjes en sperziebonen.
- Spectaculaire groeiers oogsten verbazing alom! Hoge zonnebloemen, suikermais, grote pompoenen en courgettes. Vergeet ook aardappels niet: één pootaardappel levert wel 10 of meer piepers op!
- Snelle successen, zoals radijs, tuinkers (zaaien in een letter of hartjesvorm).
- Lekkere groente waar je op school soep of pizza mee kunt maken: wortelen, ui, prei, bonen.
- Op een beschutte plek of in een kasje kun je ook tomaten, paprika's of rode pepers kweken.
- Tuinkruiden, zoals peterselie, bieslook, lavas, tijm verdienen een eigen plekje.

Tips:

- *Allerlei groenten kun je zelf uit zaad opkweken of als plantjes kopen. Ook courgettes en pompoenen kunnen prima in de klas voorgezaaid worden. Een mix van zaaien en planten spreidt het risico.*
- *Vaste planten zoals rabarber, aardbeien of een appelboom kunnen jaren op dezelfde plek staan. Ze delen de tuin meteen in. Bessenstruiken vormen een mooie afscheiding, net als druiven langs het hek.*
- *Een plattegrond van de tuin en een schema 'Wat, Waar en Wanneer' er gezaaid wordt is onmisbaar. Houd dat samen met de kinderen bij!*
- *Houd rekening met zaai- en planttijden (nachtvorst) en met de schoolvakanties. Kies soorten die voor of na de zomervakantie te oogsten zijn of zorg ervoor dat de tuin in de zomervakantie verzorgd wordt.*

Toppers groente en bloemen

- Aardappel
- Ui
- Worteltjes
- Sla/andijvie
- Rode biet
- Radijs
- Boerenkool/palmkool
- Sperzie- of snijbonen
- Suikermais
- Courgette
- Pompoen

- Zonnebloem
- Goudsbloem
- Zinnia
- Cosmea
- Oost-Indische kers

6] Materiaal en gereedschap

Gereedschap gebruik je om de grond los te maken, onkruid te wieden en om te planten. Kies voor kwalitatief goed gereedschap, dat prettig in een kinderhand past. Denk aan: schepjes (voor het uitplanten), schrepels (handhak), of drietandjes (om de grond los te maken), emmers om onkruid in te verzamelen en gieters met sproeikoppen om de plantjes water te geven. Ander tuingereedschap dat van pas kan komen: een of meer spaden (als er omgespit moet worden), cultivator of hark (om de grond fijn te maken), kruiwagen(s).

Opbergen

Berg het gereedschap op in een droge schuur of andere veilige plek. Als alles een vaste plek heeft, zie je snel of er iets ontbreekt. Maak het na gebruik schoon met een harde borstel. Voor de winter zorgvuldig schoonmaken en invetten met een beetje lijn- of zonnebloemolie.

Zaden en plantjes

Kies bij voorkeur voor biologisch zaad en plantgoed. Biologische zaden worden niet behandeld met bijvoorbeeld schimmelwerende of kiemremmende middelen. Deze chemische stoffen hopen zich op in de voedselketen (bloemen-bijen-vogels-roofvogels).

Tips:

- Kies gereedschap dat goed hanteerbaar is voor kinderen.
- Gebruik liever handgereedschap dan schoffels en harken met een lange steel, daarmee gebeuren eerder ongelukken.
- Zorg ervoor dat na de les alles weer terug komt en schoon opgeborgen wordt.
- Gieters met 2,5 of max. 5 liter inhoud zijn groot genoeg, anders wordt het zwaar tillen.
- Geef geen water als de zon volop op de planten schijnt, maar liefst 's ochtends. Met een broes (sproeikop) imiteer je een regenbui, kleine plantjes kunnen niet tegen een harde straal.

7] De bodem is de basis

Planten groeien pas goed als de bodem in orde is. De grond moet los en goed te bewerken zijn, voldoende voedsel voor de planten bevatten en niet te droog of te nat zijn. De grond mag uiteraard niet vervuild zijn. Als daar twijfels over bestaan kan dit nagevraagd worden bij de gemeente. Hetzelfde geldt voor leidingen en kabels. Besteed daar dus aandacht aan voor je gaat zaaien of planten.

Bodemdieren

Bodemdieren zoals regenwormen, duizendpoten en pissebedden zorgen ervoor - samen met allerlei bacteriën en schimmels - dat plantenresten worden afgebroken. De vrijkomende voedingsstoffen zijn weer voedsel voor nieuwe planten. Wormen graven gangetjes en brengen zo lucht in de bodem. Samen verzetten de bodemdieren veel werk, koester ze!

Compost

Composteren is het omzetten van plantaardig 'afval' in waardevolle humus, die de bodem weer verbetert. Een prachtig kringloopproces. **Compost maken** gaat niet vanzelf, maar is de moeite waard om je in te verdiepen.

Tips:

- De eerste grondbewerking kun je het beste laten uitvoeren door volwassenen met tuinervaring. Verwijder daarna zo goed mogelijk de wortels van 'wortelonkruiden' zoals kweek of zevenblad. De kinderen kunnen daar prima mee helpen.
- Zandgrond is van zichzelf snel droog, breng er compost op aan, dat houdt het vocht vast.
- Kleigrond wil wel eens erg hard zijn. Die structuur kun je verbeteren door zand en/of compost toe te voegen.
- Besteed eens aandacht aan bodemdieren. Zie [de bodemdierendagen](#).
- Om te bepalen of de grond voldoende voeding bevat kun je, tegen betaling, een [bemestingsadvies](#) aanvragen. Hiervoor stuur je wat grond op en krijg je vervolgens een schriftelijk advies voor evenwichtige bemesting.

8] Helpers en plagers

Een gezonde bodem en sterke planten voorkomen ziekten en plagen het beste. Toch mislukt er altijd wel iets, het ene jaar meer dan het andere. Als je veel verschillende gewassen teelt, dan spreid je het risico.

Helpers

Lieveheersbeestjes en hun larven zijn dol op luizen. Ook bijen zijn van harte welkom op de moestuin, ze helpen bij de bestuiving. Misschien kan een imker zijn kasten met honingbijen in de buurt plaatsen en meteen een bijenles verzorgen. Nuttige insecten (en vlinders) kun je lokken door bloemen te zaaien zoals goudsbloemen, zonnebloemen en cosmea.

Plagers

Slakken zijn gek op sla, coloradokevers lusten 'onze' aardappels, de rupsen van koolwitjes (vlinders) knabbelen graag aan de koolplanten. Wegvangen en ergens anders vrijlaten is de sympathiekste methode om ze kwijt te raken. Chemische bestrijdingsmiddelen horen niet in een (kinder-)tuin. Bescherm zaailingen en jonge planten door ze af te dekken, eventueel met netten. Om te voorkomen dat vogels daarin vast komen te zitten, kun je beter blauwe netten kiezen dan groene of zwarte.

Tips:

- Maak de tuin aantrekkelijk voor insecteneters. Hang bijvoorbeeld nestkasten voor vogels op en maak een hoop met takken en blad voor egels. Egels en vogels eten graag plaagdieren.
- Om wilde bijen te lokken kun je een bijenhotel maken.
- Bescherm zaailingen, bijvoorbeeld met een plastic kapje.
- Kies liefst 'enkele' in plaats van 'dubbele' bloemen. 'Enkele' bloemen bevatten meer stuifmeel en nectar voor insecten.
- Geurende planten houden belagers vaak op afstand. Plant bijvoorbeeld afrikaantjes tussen de aardappels en koriander of dille tussen de kool.
- Omgebogen gaas rond een bedje of oude vorken in de grond houden katten uit de buurt.

9] Van zaaien tot oogsten

In de tuin maak je de seizoenen heel bewust mee. Van de eerste koude voorjaarsdagen waarin je de grond bewerkt tot de herfst waarin de tuin na de laatste oogst weer leeg raakt.

Zaaien en planten

Zaaien is een precies karweitje en voor veel kinderen best lastig, doe het voor. Zaai in onkruidvrij gemaakte grond. Markeer de rijtjes met stokjes, een touwtje erboven of licht zand in het geultje. Dat helpt om straks de kiemplanten te herkennen: een rijtje dezelfde plantjes is vast het gezaaide!

Niet alles hoeft gezaaid te worden: plantjes van kool, sla en andijvie kun je kopen op de markt of in een tuincentrum. Het ziet er meteen leuk uit en de kans op mislukking is kleiner.

Wieden

Behalve het gezaaide gaan er ook ongewenste planten, 'onkruid', groeien. Dat moet regelmatig weggehaald worden, anders overgroeit het de rest. Wieden van kleine plantjes kan het beste met de hand gebeuren, later met een handhakje (schrepel). Onkruid verzamel je (met wortel en zonder aarde) in een emmer en gooi je later op de composthoop.

Oogst

Verzorgen van de tuin is leuk, maar het draait om de oogst!

Je kunt de oogst:

- *Op school verwerken (salade, soep, kruidenboter, jam).*
- *Mee naar huis geven, samen met lekkere recepten.*
- *Op het schoolplein verkopen in een groentekraam. Kinderen worden zich meteen bewust van de waarde van hun groente. Van het geld kunnen weer zaden worden gekocht.*

Winterklaar

Tuinier je in de volle grond, maak dan in de herfst de grond onkruidvrij en zaai een groenbemester in, bijvoorbeeld winterrogge of luzerne. Groenbemers verbeteren de bodem en remmen onkruidgroei. In het vroege voorjaar wordt alles ondergespit. Tuinier je in bakken dan kun je volgend jaar beter met verse grond beginnen.

Tips:

- *Houd logboekjes bij met verslagjes, foto's en tekeningen.*
- *Fijn zaad (zoals van worteltjes) kun je mengen met vochtig zand, dan is het makkelijker te verdelen.*
- *Zorg ervoor dat er regelmatig iets te oogsten valt (in bakjes of manden).*
- *Modderige groente met beestjes wordt thuis vaak weggegooid, geef daarom redelijk schone groente mee.*
- *Vier een oogstfeest als er veel te oogsten valt (meestal kort voor en na de zomervakantie). Bijvoorbeeld met een proeverij van zelf klaargemaakte lekkernijen uit de tuin.*

10] De smaak te pakken?

De schooltuin hoeft natuurlijk niet beperkt te blijven tot een moestuin met alleen groente. Bloemen maken de tuin aantrekkelijker voor onszelf maar ook voor insecten en vogels. De moestuin kan ook deel uitmaken van een grotere schooltuin, waar naast moestuingewassen en bloemen ook andere planten groeien.

Een groen schoolplein

Je kunt ook het hele schoolplein **vergroenen**. Daarbij kun je naast het moestuinieren ook denken aan natuurlijk spelen en natuureducatie. Het verhoogt de schoonheid van het schoolterrein, daagt kinderen uit tot veel diverser spel en biedt een omgeving voor buitenlessen.

Groene
school
pleinen

Tips:

- De tuin kan ook de aanleiding zijn voor excursies naar tuinderijen, andere (moes)tuinen, of voor kook- en smaaklessen.
- Het programma Jong leren Eten biedt **subsidiemogelijkheden** voor moestuinieren, kooklessen en bezoek aan een educatieboer. Maak daar gebruik van!

11] Meer informatie

Boeken

De Groene Hemel, kindertuinen, Bert Ydema, Kosmos Uitgevers B.V., 2008 (incl. DVD). ISBN 978-90-215-1407-7.

De eeuwige moestuin, zaaien op de Zuidas, Petra Bloemers e.a.; Uitgeverij Rubinstein, 2014 (incl. DVD), ISBN 9789047617693.

Mijn eerste moestuin, (voor kinderen vanaf 9 jaar), Bram Wolthoorn en Roger Klaassen, KNNV Uitgeverij, 2013. ISBN 978 90 5011 454 7.

Zie zo zaai je! (voor kinderen vanaf 8 jaar), Annelie Johansson, Christofoor, 2015. ISBN 978 90 6038 798 6.

Schooltuinboek, met de klas werken in een schooltuin-tje, Plattelandsklassen vzw [Bestellen](#)

De milieuvriendelijke moestuin, Gids voor de gezonde teelt van groenten en fruit. Arco Goedkoop, Joop Kiers. Roodbont, 2002. ISBN 90-75280-40-8.

Handboek ecologisch tuinieren, Geert Gommers, Frank Petit-Jean, samenwerkende uitgeverij Vof, 2014, ISBN 9789081612890.

Ecologisch tuinieren voor beginners, Geert Gommers en Greet Tijkskens, Uitgeverij Velt, ISBN 9789080062672.

Wetenschappelijke achtergrond

M.C.E. Battjes-Fries, 2016 (WUR): [Effectiveness of Nutrition education in Dutch primary schools](#)

Edris Nurdy, Asia Sarti, Coosje Dijkstra, Jacob J. Seidell, 2017 (VU): [Sowing Seeds for Healthier Diets: Children's perspectives on School Gardening](#)

Leuven, J.R.F.W., A.H.M. Rutenfrans, A.G. Dolfing & R.S.E.W. Leuven, 2018. [School gardening increases knowledge of primary schoolchildren on edible plants and preference for vegetables](#). Food Science and Nutrition. DOI: 10.1002/fsn3.758

Websites

Lesaanbod en -materiaal

www.groengelinkt.nl

<https://www.nmegids.nl/algemeen/lesaanbod>

<http://boerderijschool.nl/onderwijsconcept>

<https://www.boerderijeducatienederland.nl>

<https://winkel.ivn.nl/moestuin-lespakket.html>

<https://www.smaakmissies.nl/missie/moestuin/>

<http://onderzoekendtuinieren.nl/>

Moestuinpakketten en -bakken

<https://www.makkelijkemoestuin.nl/>

<http://moestuincoach.nl/index.html>

<https://www.smakelijkemoestuinen.nl/2018/>

Moestuinen

<https://www.avvn.nl/medegebruik-natuur-milieu;>

<https://www.avvn.nl/bemestingsadvies;>

www.velt.nu/schoolmoestuin

<https://www.velt.nu/composteren>

<https://www.milieucentraal.nl/in-en-om-het-huis/tuinieren/>

http://stichtinggoase.nl/moestuinen-met-kinderen_2

Speelnatuur en Groene Schoolpleinen

www.groeneschoolpleinen.nl Voor als je het hele schoolplein wilt vergroenen

www.springzaad.nl Van stappenplan tot achtergrondinfo over speelnatuur

<http://www.stichtinggoase.nl> Voor natuurrijke tuinen, parken en heemtuinen

Films

Allerlei korte, praktische instructiefilmpjes van tuinkers zaaien tot aardappels oogsten, een aanrader! www.schooltuinenleiden.nl/36543680.

[Aardappels kweken in een zak](#). Leuk om te doen als je weinig plek hebt!

Jong Leren Eten

Het programma Jong Leren Eten 2017-2020 begeeft zich op het snijvlak van gezondheidseducatie en natuur- en milieueducatie.

Jong Leren Eten hecht, naast gangbare lessen over gezonde en duurzame voeding, veel waarde aan de combinatie met activiteiten buiten het klaslokaal of de school. Educatief aanbod vanuit Gezonde school, Smaaklessen, EU-Schoolfruit, de Gezonde Schoolkantine, boerderijbezoek, schooltuinen, excursies en kooklessen. Ervaringsgericht leren met praktische vaardigheden verdiept immers de kennis van de leerlingen en maakt die kennis voor hun toepasbaar. In elke provincie zijn Jong Leren Eten-makelaars actief die samenwerken met Gezonde School-adviseurs; zij zorgen samen voor herkenbare regionale accenten.

www.jonglereneten.nl

Colofon

Tekst: Marianne van Lier en Willy Leufgen, Stichting Oase

Foto's: Stichting Oase, Jeroen Onck, Elly van der Schriek, Machteld Klees, Elena Francissen

Redactie en vormgeving: Machteld Klees, Bureau Zonneklaar

Uitgave: Programma Jong Leren Eten i.s.m. Stichting Oase
November 2018

oase
natuurrijk tuinieren - heemtuinbeheer - speelnatuur